

Sammanfattning

- Datum:** 2001-06-11
- Nivå:** Uppsats i företagsekonomi med inriktning mot Ekologisk ekonomi, C-nivå 10 poäng
- Författare:** Yngve Gustafsson (760103-*****)
Utanbygatan 5a
722 14 Västerås
021-12 66 25
ygn98001@student.mdh.se
- Handledare:** Eva Friman
- Titel:** Ideologisk orientering - en etisk och moralisk förändring i företagsvärlden?
- Problem:** De senaste hundra åren har företagens ideologiska orientering förändrats i takt med samhällets förändringar, från att uteslutande vara vinstmaximerande till att i dag i allt större utsträckning arbeta mot en hållbar utveckling. Kommer den här förändringen att fortsätta i samma takt som samhället och är en ideologisk förändring i företagen nödvändig för att nå en hållbar utveckling?
- Syfte:** Syftet med uppsatsen är att analysera hur företagens ideologiska orientering har förändrats och uttyda en eventuell framtida ideologisk förändring i samhället och i näringslivet.
- Metod:** Uppsatsen är teoretisk med förankring i praktiken med en tolkande och undersökande ansats. Uppsatsen bygger på litteraturstudier och en intervju på ABB Corporate Research och har ett kvalitativt angreppssätt.
- Resultat:** Betydelsen av begreppet ideologi har förändrats kraftigt under seklerna och den ideologiska inställningen i företagsvärlden har förändrats i takt med samhällets förändringar, från att uteslutande vara driven av en strävan att vinstmaximera till att i dag inleda ett arbete riktat mot hållbar utveckling. Den här förändringen kommer att fortsätta men först efter påtryckningar från olika intresse-organisationer, samhället och ledande företag. Ett socialt ansvarstagande och miljöhänsyn har blivit viktiga aspekter i företagens affärsstrategi och det anses i dag nödvändigt för att få en humanare och grönare image och kunna behålla sina marknadsandelar. Jag menar att det är nödvändigt med en ideologisk förändring i företagen för att nå en hållbar utveckling, då en hållbar utveckling innefattar socialt ansvar och hänsynstagande till mänskliga rättigheter.

Förord

Först vill rikta ett stort tack till min handledare Eva Friman som med goda råd, entusiasm och uppmuntrande vägledning hjälpt mig i mitt uppsatsarbete. Jag vill även tacka mina vänner för deras trevliga inviteringar till lunch och kafferaster, då det är välkänt att väl tilltagna pauser gynnar kreativiteten.

Alla Ni som hjälpt mig med information, kommentarer och synpunkter på mitt arbete har min eviga tacksamhet.

Västerås, den 29 maj, I nådens år 2001

Yngve Gustafsson

Innehållsförteckning

1 INLEDNING.....	1
1.1 PROBLEMFÖRMULERING	1
1.2 SYFTE.....	1
1.3 AVGRÄNSNING.....	1
1.4 MÅLGRUPP	2
1.5 UPPSATSENS DISPOSITION.....	2
2 TEORETISKA OCH METODOLOGISKA UTGÅNGSPUNKTER	3
2.1 VETENSKAPLIGT SYNSÄTT OCH TEORETISK REFERENS RAM.....	3
2.1.1. <i>Neoklassisk ekonomi kontra Ekologisk ekonomi.....</i>	<i>4</i>
2.1.2 <i>Människosynen inom Neoklassisk ekonomi och Ekologisk ekonomi.....</i>	<i>5</i>
2.2 GENOMFÖRANDE.....	6
2.2.1 <i>Intervjumetod.....</i>	<i>7</i>
2.2.2 <i>Analysmetod.....</i>	<i>7</i>
3 IDEOLOGI – EN HISTORISK TILLBAKABLICK.....	10
3.1 VAD ÄR EN IDEOLOGI?.....	10
3.2 IDEOLOGINS UTVECKLING.....	10
3.2.1 <i>Liberalismen – en politisk och ekonomisk ideologi.....</i>	<i>11</i>
3.2.2 <i>Välfärdsliberalism och neoklassisk liberalism.....</i>	<i>12</i>
3.2.3 <i>Liberalismens utveckling under 1900-talet .....</i>	<i>12</i>
3.3 FÖRETAGSETIK.....	14
3.4 FÖRETAGENS ANPASSNING FÖR EN IDEOLOGISK FÖRÄNDRING	15
4 FN: S MÄNSKLIGA RÄTTIGHETER.....	18
4.1 GLOBAL COMPACT.....	18
4.1.1 <i>Global Compact och SA 8000.....</i>	<i>19</i>
5 FÖRETAGETS SJÄL - ERICSSONS OCH ABB:S IDEOLOGISKA ORIENTERING	20
5.1 FAIR TRADE CENTER.....	20
5.2 ERICSSON	21
5.2.1 <i>Historik och fakta om Ericsson.....</i>	<i>21</i>
5.2.2. <i>Etiska riktlinjer och mänskliga rättigheter.....</i>	<i>22</i>
5.3 ABB.....	23
5.3.1 <i>Historik och fakta om ABB.....</i>	<i>23</i>
5.3.2 <i>Socialt ansvarstagande och etiska riktlinjer.....</i>	<i>24</i>
6 ANALYS	27
7 SLUTSATSER.....	30
7.1 AVSLUTANDE KOMMENTARER.....	30

1 Inledning

Står vi inför en företagsetisk förändring? Ledaren i Dagens Industri den 12/2-2001 handlade om att stora svenska multinationella företag börjar ta sitt sociala ansvar och engagera sig i den världsomspännande folkrörelsen för mänskliga rättigheter. Frågeställningar som aktualiserades var bl.a. hur företag ska kunna överleva och utvecklas på marknaden om kunder, leverantörer och andra intressenter förknippar företaget med sociala och ekologiska "skandaler". Den f.d. ABB-chefen och undersekreteraren i FN, Göran Lindahl, menar att företag fortfarande existerar så länge de tjänar pengar. Men de nya FN-stadgarnas etiska regler integreras stegvis i affärsmodellerna och en intressant frågeställning är hur svenska multinationella företag ser på denna etiska reform och om det är frågan om en förändring i sättet att agera på marknaden i och med de uppmärksammade etiska aspekterna.

Företag som verkar på den globala marknaden inser ganska snart vikten av att synas i gynnsamma sammanhang. Som kritisk granskare av samhället i egenskap av en tänkande individ kan man ställa sig frågan om det i företagen finns ett genuint intresse av att verka för de mänskliga rättigheterna eller är detta "engagemang" en kosmetologisk åtgärd? Dessa frågor väckte mitt intresse för ideologier och etiska aspekter och vilken betydelse de har i samhället och i företagen.

1.1 Problemformulering

De senaste hundra åren har företagens ideologiska inställning förändrats i takt med samhällets förändringar, från att uteslutande vara vinstmaximerande till att i dag mer och mer arbeta mot en hållbar utveckling. Kommer den här förändringen att fortsätta i samma takt som samhället och är en ideologisk förändring i företagen nödvändig för att nå en hållbar utveckling?

1.2 Syfte

Syftet med uppsatsen är att analysera hur företagens ideologiska orientering har förändrats och uttyda en eventuell framtida ideologisk förändring i samhället och i näringslivet.

Mitt sekundära syfte med uppsatsen är att få läsaren att själv fundera över sitt eget etiska och moraliska ansvar i samhället, så att vi med gemensamma krafter ska kunna inleda ett arbete för ett hållbart samhälle.

1.3 Avgränsning

Jag kommer att avgränsa arbetet till begreppet ideologi och dess historiska utveckling de senaste århundradena och fram till i dag. Dock kommer jag inte att definiera begreppet demokrati trots att det är en central del i de flesta ideologier, utan endast ta med demokratiaspekterna i min historiska framställning där det är motiverat. Jag kommer att ge exempel på ett par stora svenska multinationella företag med intressen i länder där debatten om ett etiskt förhållningssätt och mänskliga rättigheter är särskilt viktig. Dock kommer jag inte att referera till något material som är kritiskt till företagens verksamheter eftersom jag vill kunna illustrera, tolka och analysera företagens egen inställning.

1.4 Målgrupp

I första hand riktas uppsatsen till företagsledare och andra intresserade inom näringslivet, men även studerande och lärare inom det samhällsvetenskapliga och företagsekonomiska området och i synnerhet ekologiska ekonomer.

1.5 Uppsatsens disposition

I kapitel två beskriver jag det vetenskapliga synsätt som kommer att användas i uppsatsen och kopplar det till min teoretiska referensram som har sin utgångspunkt i ekologisk ekonomi. Sedan görs en jämförelse med den neoklassiska skolan eftersom jag i ett senare kapitel kommer att avhandla den neoklassiska liberalismen, vars grundtankar kommer ifrån denna skola. Vidare kommer jag att beskriva hur jag gått tillväga i mina studier och kritiskt granska den valda metoden och de källor som använts på vägen.

Uppsatsens tredje kapitel beskriver begreppet ideologi och dess historiska utveckling. Jag kommer att återge valda delar av den politiska utvecklingen och hur begreppet har använts i samband med företag och i politiken. Centrala begrepp i detta sammanhang är etik och moral. Jag kommer att beskriva begreppet "företagets själ" och klargöra kopplingen med företagets ideologiska orientering och etik och moral. Begreppen etik, moral och företagets själ kommer att definieras i kapitlet.

Det fjärde kapitlet beskriver FN: s arbete för mänskliga rättigheter. Den dominerande delen är en beskrivning av FN: s frivilliga organisation för mänskliga rättigheter, Global Compact, och dess nio principer. Här tänker jag svara på hur Global Compact ska kunna tillämpas i verkligheten och inte bli verkningslösa principer.

Kapitel fem inleds med en beskrivning av den frivilliga organisationen Fair Trade Center och en beskrivning av de två stora svenska företag, ABB och Ericsson, som tjänar som exempel i min uppsats.

I kapitel sex vävs teori och empiri samman, de sammanfattas och analyseras utifrån min teoretiska referensram som ekologisk ekonom.

I uppsatsens sjunde och sista kapitel presenteras och diskuteras det resultat min undersökning genererat. Även mina personliga åsikter ventileras.

2 Teoretiska och metodologiska utgångspunkter

För att min uppsats inte ska missförstås av läsare med en annan förförståelse kommer jag att beskriva vilka teoretiska och metodologiska utgångspunkter jag använt mig av i arbetet. Det är med utgångspunkt i dessa som läsaren ska tolka mina resonemang och slutsatser. Vinklingarna på ett problem kan vara många och beroende på vilken ansats eller metod som används kan också tolkningarna av resultatet skilja sig avsevärt.

I min uppsats har jag valt att använda mig av en kvalitativ studie vars syfte är att illustrera forskarens uppfattning eller tolkning av problemet. Forskningsprocessen kan tolkas som en kedja av tolkningar av verkligheten där en mängd utvecklade tolkningar av verkligheten inom hermeneutiken kallas för förståelse¹. Den kvalitativa studien kallas också för upptäckts väg, eftersom man som forskare befinner sig i den verklighet som ska analyseras. Analysen av insamlade data sker allt eftersom nya data kommer in och under den processen vinner forskaren ny förståelse för de olika delarna av problemet och får därigenom en ny förståelse för helheten.² Att presentera en kvalitativ studie är svårt eftersom den ska leva upp till dubbla krav, dels ska den vara intresseväckande, illustrativ och lättläst, dels ska den leva upp till de vetenskapliga kraven.³

Den hermeneutiske forskaren använder sig oftast av en kvalitativ metod. Hermeneutiken är en tolknings- och förståelselära som syftar till att få en övergripande bild som överensstämmer med ideologins vetenskapliga synsätt.⁴ Hermeneutiken innebär att forskaren försöker tolka och förstå människans mening med sina handlingar. Som forskare kan man aldrig vara helt objektiv i sin studie utan har alltid någon form av förförståelse i ämnet.⁵ Min förförståelse består av min bakgrund som ekologisk ekonom från vilken jag har med mig en tvärvetenskaplig, holistisk syn på de problem jag väljer att studera. Inom hermeneutiken finns ett vidare begrepp enligt den engelske sociologen Anthony Giddens. Han menar att samhällsvetenskaperna bygger på dubbel hermeneutik, dvs. en forskare måste förhålla sig till en omvärld som redan är tolkad och kan därför inte bortse från de beskrivningar och uppfattningar om problemet som redan finns.⁶ Jag har valt att använda mig av den hermeneutiska ansatsen på grund av att det är den för uppsatsen mest passande ansatsen då jag kommer att tolka redan tolkat historiskt material och partiskt material från näringslivet. Utifrån detta kommer jag sen att dra mina egna slutsatser utifrån min referensram som ekologisk ekonom. Ytterligare en anledning till mitt val av ansats är att jag vill skaffa mig en djupare förståelse inom mitt valda problemområdet.

2.1 Vetenskapligt synsätt och teoretisk referensram

---

¹ Svenning, 1997

² Starrin et al, 1991

³ Ibid

⁴ Gilje & Grimen, 1992

⁵ Thurén, 1991

⁶ Gilje & Grimen, 1992

Ekologisk ekonomiprogrammet kännetecknas av ett holistiskt synsätt på ekonomi och tar hänsyn till sociala, ekologiska och kulturella aspekter såväl som de ekonomiska. Till följd av den tvärvetenskapliga inriktningen förespråkar Ekologisk ekonomi den hermeneutiska ansatsen som vetenskapligt synsätt.

Ett begrepp som kraftigt färgar programmet Ekologisk ekonomi och samhällsutvecklingen är hållbar utveckling. Begreppet fick sin betydelse i Brundtlandkommissionens rapport "Our Common Future" som kom 1987. Definitionen lyder:

"En hållbar utveckling kan definieras som en utveckling som tillfredsställer dagens behov utan att äventyra kommande generationers möjligheter att tillfredsställa sina behov. Det inrymmer två nyckelbegrepp:

1. begreppet "behov", särskilt de grundläggande behoven hos världens fattiga, som måste ges allra högsta prioritet, och

*2. tanken att teknologinivå och samhällsorganisation utgör begränsningarna av miljöns möjligheter att tillfredsställa nuvarande och kommande behov"*⁷

För att få en helhetsbild över de ekonomiska teorierna som är centrala i min uppsats följer här en kort jämförelse mellan ekologisk ekonomi och neoklassisk ekonomi och den människosyn som kan härledas från dem.

2.1.1. Neoklassisk ekonomi kontra Ekologisk ekonomi

Den neoklassiska nationalekonomiska teorin grundades i slutet av 1700-talet då moralfilosofen Adam Smith publicerade sin bok "*Wealth of Nations*" (1776). Han försöker visa vad i samhället som skapar en god ekonomi och hans ekonomisk-politiska slutsats var att en effektiv arbetsfördelning med specialiserade arbetsuppgifter skulle leda till en effektivare produktion och marknaden skulle fungera som samordnare. Hans slutsats var vidare att staten skulle lämna marknaden fri och bedriva en "låt-gå-politik" (Se kapitel 3) och på så sätt låta bli att begränsa konkurrensen.⁸ I grunden fanns det en liberal syn på ekonomin och målet var att tillföra marknaden sådana verktyg som gjorde att marknaden skapade sin egen jämvikt, till skillnad mot den statliga styrningen. Grunden i den nationalekonomiska teorin är tillväxt-, värde- och fördelningsteorin. Historiskt sett grundade Adam Smith sin teori på att människan i alla tider levt i olika sorters samhällen. Från jägare, herde, jordbrukare till handelssamhälle och det var den ekonomiska strukturen som bar upp samhället. Han hävdade också att det var privategendomen och möjligheten till personlig vinning som var den stora drivkraften för individen.⁹ Nationalekonomin har en reduktionistisk syn på samhället och människan. Man gör ett medvetet val att förenkla komplexa situationer och bortse från helheten¹⁰.

Man kan säga att nationalekonomin är en samhällsvetenskap och en egen ideologi som inte kan använda sig av några kontrollerande experiment och därför måste ekonomerna använda sig av olika

---

⁷ Regeringskansliet Hållbar utveckling, 2001-05-19

⁸ Eklund, 1997

⁹ Pålsson Syll, 1998

¹⁰ Söderbaum, 1993

modeller för att analysera verksamheten. Dessa modeller kan uppfattas och tolkas olika beroende på vilken ideologi och värdering som tillämpas.¹¹

Det var under efterkrigstiden som en ny skola framträdde och hävdade att vi lever i en värld med ändliga resurser och att ett överutnyttjande leder till irreparabla skador på miljön. Man vände sig mot neoklassicismens fixering vid penningmässiga åtgärder för att komma tillrätta med miljöproblemen och krävde en öppnare debatt om vilka perspektiv och paradigmer som skulle kunna tillämpas.¹² Ekologisk ekonomi är en tvärvetenskaplig genre där ekonomi och ekologi möts. Även andra vetenskapsgrenar omfattas av begreppet och de gemensamma nämnarna är miljöproblematiken och den hållbara utvecklingen. Det som kännetecknar Ekologisk ekonomi är det kritiska förhållningssättet till den gamla neoklassiska skolan och den holistiska synen på samhället, miljön och människan. Det krävs ett pluralistiskt angreppssätt för att man ska kunna se problemet i sin helhet. Peter Söderbaum, professor i Företagsekonomi på Mälardalens Högskola, hävdar att en nationalekonomins reduktionistiska syn, med pengar som alltings måttstock, är förkastlig då det innebär att man reducerar ett flerdimensionellt problem till endast en dimension, pengar¹³. Styrkan med Ekologisk ekonomi är dess förmåga att belysa ett problem från många olika synvinklar för att därefter välja den lösning som lämpar sig bäst. Liksom den neoklassiska nationalekonomin är Ekologisk ekonomi en egen vetenskap som vilar på en ideologisk grund. Enligt Söderbaum, finns det fem krav på en "ekologisk ekonomi"; 1. Miljö- och överlevnadsfrågor hamnar i fokus i stället för att vara en sekundär fråga, 2. Öppenhet inför olika skolbildningar inom nationalekonomin, 3. En holistisk syn i förhållande till andra vetenskaper, för att kunna vara objektiv i sin bedömning, 4. En öppenhet inför olika värdemässiga perspektiv, däribland etiska och ideologiska perspektiv, samt 5. Ett avståndstagande från positivismen såsom det enda vetenskapsteoretiska förhållningssättet. Andemeningen i dessa fem punkter är att man som ekologisk ekonom ska ha ett kritiskt förhållningssätt till den neoklassiska nationalekonomin.¹⁴

2.1.2 Människosynen inom Neoklassisk ekonomi och Ekologisk ekonomi

Människosynen inom Ekologisk ekonomi och den neoklassiska nationalekonomin skiljer sig kraftigt. Inom nationalekonomin använder man begreppet "Economic Man" en rationell och nyttomaximerande individ som saknar egna värderingar. Economic Man agerar på en fri marknad där denne har fullständig information. Utifrån denna fullständiga information granskas alla alternativ och det som är ekonomiskt mest fördelaktigt väljs. Detta strider mot sunt förnuft och är i verkligheten en omöjlighet.

En "Economic Man" är enligt neoklassikerna inskränkt till att tjäna så mycket pengar som möjligt på kortast möjliga tid, och sedan nyttja dessa finansiella resurser på ett rationellt och effektivt sätt för att uppnå största möjliga nytta. Däremot saknar "Economic Man" helt mänskliga drag såsom medkänsla. Denna teoretiska människosyn stämmer dåligt överens med verkligheten då människan handlande till stor del styrs av helt andra aspekter än de ekonomiska. Exempelvis kan kulturella och

---

¹¹ Eklund, 1997

¹² Pålsson Syll, 1998

¹³ Söderbaum, 1993

¹⁴ Söderbaum, 2000

sociala olikheter göra att det som kan sägas vara rationellt i en kultur kan vara motsatsen i en annan.¹⁵

Enligt Söderbaum och den holistiska ekologisk ekonomiska skolan är människan mer komplex än "Economic Man". En människa är en emotionell varelse med olika roller och därigenom har begreppet "Political Economic Person" (PEP) framkommit. Eftersom man som människa aldrig kan ha tillgång till fullständig information kan man inte tala om nyttomaximering. Som individ kan man bara fatta ett beslut som ger tillfredsställelse.

Det gör att det kan finnas beslut som är bättre än det som fattats, men som individ eller organisation är man trots detta nöjd med det fattade beslutet, då det erbjuder tillräcklig nytta. "Political Economic Person" blir en mycket mer komplex individ än den monetärt nyttomaximerande "Economic Man" och måste antas ta etisk och moralisk hänsyn, och ger därmed en sannare bild av verkligheten.¹⁶

I samband med "Political Economic Person" är det relevant att diskutera förekomsten av "Political Economic Organisation" (PEO). Ett vinstmaximerande företag reducerar en komplex verklighet till en monetär enhet och har inte någon egen ideologi, etisk synvinkel eller ansvar utan förlitar sig på den verklighet som råder på deras marknad. Individerna är osynliga, dvs. dom ses inte som en aktör som kan påverka marknaden eller organisationen.

PEO tillämpar en modell som kan tillämpas på alla sorters organisationer, har en disaggregerad syn på ekonomi och effektivitet där icke-monetära aspekter är lika verkliga som de monetära.

Människosynen är vidare än för ett vinstmaximerande företag då en individ är en aktör som kan påverka sin organisation med det ansvar denne blivit tilldelad. Istället för att gömma ideologiska, etiska och ansvars-kännande aspekter lyfts dessa fram och diskuteras. Organisationen ses som ett kollektiv av individer som kan sägas vara "Political Economic Persons" som delar organisationens ideologiska orientering och värderingar. En PEO är en organisation som har en miljöpolicy, social policy och så vidare.¹⁷

2.2 Genomförande

För den teoretiska delen och diskussionen om begreppet ideologi och dess historiska utveckling genomfördes en egen litteratursökning på Mälardalens Högskolas bibliotek. Jag har även använt mig av Internet då det är ett smidigt sätt att söka information och ger mig som forskare en möjlighet att söka relevant material i syfte att skaffa vissa förkunskaper inom ämnet. Sökord som använts är t.ex. *ABB, Ericsson, Global Compact, hållbar utveckling, ideologi, etik och moral*. Sökmotorena Google och Altavista har använts.

Mitt exempel från Ericsson grundar sig på en rapport från Fair Trade Center och företagets egna dokumenterade material och omfattar deras etiska riktlinjer och arbete för mänskliga rättigheter. Mitt exempel från ABB grundar sig på en intervju med Gunnel Wisén-Persson som är Sveriges Environmental Controller och handhar deras arbete för en hållbar utveckling samt deras dokumenterade material om hållbar utveckling.

---

¹⁵ Pålsson Syll, 1998

¹⁶ Söderbaum, 2000

¹⁷ Söderbaum, 2000

Vidare har jag haft e-postkontakt med Kristina Bjurling på Fair Trade Center. Hon har hjälpt mig att få kontakt med olika människor och gett mig feedback på uppsatsen.

2.2.1 Intervjumetod

Jag har valt att studera ABB som är ett av Sveriges största multinationella företag med intressen i länder där debatten om de mänskliga rättigheterna varit påtagliga. Företaget har en betydande inverkan på de marknader de opererar, vilket är en av anledningarna till att jag valde dem. Den inledande kontakten med ABB togs per telefon och en tid bokades för intervju. En regnig dag tog jag mig till ABB Corporate Research där intervjun skulle äga rum. Intervjun varade i drygt i en timma. Då jag antecknade stödord samtidigt som jag lyssnade under intervjun kändes min intervjuteknik något bristfällig, men efter att ha läst rapporten om hållbar utveckling blev många av mina funderingar bekräftade. Intervjun tjänade därför sitt syfte – att bekräfta eller avföra mina teorier.

På grund av att ämnet kring ideologisk orientering är stort och tolkningsbart valde jag att genomföra en personlig, ostrukturerad intervju med öppna frågor så att respondenten själv kan formulera sina svar och vidareutveckla sin diskussion. De öppna frågorna gör det möjligt för forskaren att ställa följdfrågor. En fördel med de personliga intervjuerna är att forskaren kan ställa värderande frågor som syftar till de faktiska förhållandena, t.ex. 'Vad tycker Ni om...?', 'Vad anser Du om...'?.¹⁸ Fördelar med en personlig intervju är att de går fort att göra och det är lätt att tolka respondentens sinnestämning och kroppsspråk. Som forskare är det lättare att få kontroll över intervjusituationen och följa upp frågorna. Nackdelar med personliga, ostrukturerade intervjuer är att det innebär ett merjobb vid databearbetningen eftersom en öppen fråga leder till en eller flera följdfrågor. Vidare kan det vara svårt att få en intervjutid och det kan vara svårt att få fram känslig information.¹⁹

2.2.2 Analysmetod

Begrepp som ideologi, etik och moral är svåra att tolka eftersom betydelsen av begreppen kan variera beroende på den kulturella och sociala situationen. Ett sätt att tolka ett beteende eller en förändring kan vara att forskare använder sig av en modell eller ett schema. Detta gör det lättare att få en överblick och ett sammanhang i materialet som är till hjälp i analysen.²⁰

För att kunna analysera mitt resultat utifrån min valda referensram kommer nedanstående matris att användas. Den visar organisationssynen och människosynen inom ett företag eller en organisation. I detta fall visar den en schematisk bild över ABB: s organisations- och människosyn.

	Endimensionell	Flerdimensionell
Organisationssyn	<i>vinstmaximering</i>	<i>PEO</i>
	<i>Economic man</i>	<i>PEP</i>

¹⁸ Hellevik, Ottar, 1977

¹⁹ Eriksson & Wiedersheim

²⁰ Ibid

Människosyn

Figur 1: Analysmatris
Källa: Egen bearbetning

2.3 Metod- och källkritik

1. Jag är medveten om att de källor jag studerat är partiska då det handlar om företagets egen dokumentation. Dock har jag försökt förhålla mig kritisk till de uppgifter jag tagit del av. Min uppsats innefattar inget kritiskt material om Ericsson eller ABB då jag vill kunna tolka organisationernas egen syn på sitt eget arbete för hållbar utveckling.
2. Bristerna med den historiska framställningen bör framhållas. Jag har medvetet sållat bort de delar jag tyckt verkat vara irrelevanta med tanke på min uppsats, trots att det finns fler historiskt avgörande händelser som föranlett en viss förändring.
3. Under intervjun användes papper och penna. Därmed är jag väl medveten om att jag kan ha gått miste om värdefull information.
4. Då min intervju rörde koncernen ABB kan mitt resultat svårligen generaliseras på alla företag. Dock kan vissa slutsatser dras då ABB är ledande inom sin bransch och har kommit långt inom sitt arbete med hållbar utveckling.
5. Analysen och den matris som kommer att användas, ger en schematisk bild över mina personliga tolkningar av ABB: s syn på organisationen och människorna. Men meningen är inte att ge något exakt svar utan att ge möjligheter att tolka utvecklingen i samhället och i näringslivet.

3 Ideologi – En historisk tillbakablick

Varje ideologi har ett slutmål, en utopiskt utformad värld där allt som går att åstadkomma har fullbordats. Det råder fred och samhörighet. Genom att fundera över utopien kan vi förstå målet med ideologin.

Alla politiska ideologier har visioner om samhällets utformning, funktion och sättet att nå dit. Jag anser att den mest framträdande ideologin genom historien är liberalismen och fokus kommer i detta kapitel att ligga på några viktiga händelser i den politiska utvecklingen, nämligen uppkomsten av kapitalismen och välfärdsliberalismen samt dess historiska utveckling under 1900-talet.

3.1 Vad är en ideologi?

Ordet ideologi är ett begrepp som i dag är en modern föreställning inom politik, sociologi och idéhistoria. I dag används begreppet mer allmänt i betydelsen åskådning, och då i synnerhet samhällsåskådning. En ideologi kan sägas vara en enhet som innehåller vissa subjektiva antaganden om verkligheten, värderingar och handlingsnormer.²¹ Under de senaste århundradena har begreppets betydelse förändrats avsevärt, från att vara en del av en ren vetenskaplig studie till att sammanlänka tankar och idéer med konkreta handlingar. Kort sagt skulle man kunna säga att ideologins uppgift är att forma vårt sätt att tänka och därmed vårt sätt att handla.

Om en individ säger sig tillhöra en viss ideologi betyder det att denne accepterar ideologins beskrivning av verkligheten och delar dess grundläggande värderingar²². Enligt Terence Ball och Richard Dagger har en ideologi för dess anhängare fyra vitala funktioner; den har en *förklarande* funktion där frågan om varför en social, ekonomisk eller politisk situation ser ut som den gör, särskilt i krissituationer, där många människor söker en förklaring på världsliga fenomen. Vidare har ideologier en *utvärderande* funktion där de ger standardiserade svar på sociala förhållanden. Ideologier uppfyller vissa kriterier och tillhandahåller mallar för att kunna svara på sociala frågor inom ramen för ideologin. Den tredje funktionen är *orienterande*, eller vägledande, där anhängarna finner stöd och samhörighet bland liktänkande. Den sista funktionen är en *handledning*, eller handlingsprogram, till vad som ska göras och hur det ska göras. Ett politiskt program är ett bra exempel på ett sådant handlingsprogram.²³ Om någon av dessa fyra funktioner förbises är det inte längre en ideologi enligt definitionen. I min uppsats utgår jag ifrån denna definition av begreppet ideologi, då definitionen kan sägas vara den samma för näringslivet som för den enskilda individen.

3.2 Ideologins utveckling

Begreppet ideologi kan härledas tillbaka till 1700-talet i samband med den politiska drabbningen som föranledde den franska revolutionen. Under 1900-talet, då industrialismen slog igenom, skedde det en snabb förändring i samhället och människor flyttade i allt större utsträckning från landsbygdens

---

²¹ Nationalencyklopedin, 2001-05-02

²² Ibid

²³ Ball & Dagger, 1999 s.5ff

jordbrukssamhälle till storstadens industrisamhälle. I och med urbaniseringen blev det därför möjligt att samla människor med samma politiska inställning i organisationer som vi idag kallar för partier²⁴. Det bildades masspartier med individer med samma ideologiska inställning. De viktigaste ideologierna som fanns var konservatismen, socialismen och liberalismen, som alla kan härledas tillbaka till franska revolutionen 1789²⁵.

3.2.1 Liberalismen – en politisk och ekonomisk ideologi

”Over himself, over his own body and mind, the individual is sovereign”²⁶

John Stuart Mill

Ordet liberal härstammar från det latinska ordet ”liber” som betyder fri. Ordet liberal användes till en början som en term för någon som var generös och tolerant. Ordet införlivades inte i det politiska språket förrän under 1800-talet i den betydelse att den visar på ett politiskt ställningstagande.²⁷

Liberalismen propagerade för varje människas rätt till ”liv, frihet och egendom”, dvs. att varje människa var fri att uttrycka sina åsikter och åberopa sin rätt till frihet att utforma sina egna liv och dessutom ha något att säga till om i samhället och i politiska frågor. En annan viktig del var att handel och industri skulle kunna pågå utan inblandning av staten. Detta är grunden till västvärldens politik idag, där vi som individer har våra mänskliga fri- och rättigheter. Men det är även grunden till dagens ekonomi. Under 1700-talet myntade nationalekonomins fader, Adam Smith, begreppet ”laissez faire” (låt gå) som syftar till ekonomisk frihet för individerna som en förutsättning för ekonomiskt framgång och samhällets utveckling²⁸. Huvudfåran inom nationalekonomin, neoklassicismen har alltsedan slutet av 1800-talet varit utpräglat ekonomiskt liberal.

Inom liberalismen framkom en ny teoribildning som kallades kapitalism. Liberalism och kapitalism har något gemensamt vad gäller begreppet ekonomisk frihet. Den allmänna åsikten inom kapitalismen var att en fri marknad skulle gynna fler människor och inte bara den redan privilegierade adeln²⁹. Kapitalismen sågs som den största möjligheten för individuell frihet och personlig ekonomisk vinning. Teorin om kapitalismen stred mot kristna och republikanska traditioner, men dessa fick ge vika för de kraftfulla ropen om individens rätt till frihet, däribland den ekonomiska friheten³⁰. Inom politisk ideologi bestod begreppet ”laissez faire” fram till 1900-talet då den dominerande huvudinriktningen inom liberalismen, kallad socialliberalismen, fick ett starkt inflytande på jämlikhetsfrågan och den allmänna rösträtten. Med tiden frångick man mer och mer det konstitutionella styrelseskicket, där man var skeptiskt till en allmän rösträtt eftersom folket inte ansågs besitta de kunskaper som krävdes för att t ex. kunna rösta. På 1970-talet kom nyliberalismen och utmanade socialliberalismen och yrkade på en återgång till Smiths ”låt gå-teori”³¹.

---

²⁴ Larsson, 1997

²⁵ Ibid

²⁶ Ball & Dagger, 1999, s.47

²⁷ Ball & Dagger, 1999

²⁸ Ibid

²⁹ Ibid

³⁰ Ball & Dagger, 1999

³¹ Larsson, 1997

3.2.2 Välfärdsliberalism och neoklassisk liberalism

Under den industriella revolutionen i Europa framkom flera reaktioner på effekterna i samhället. Vissa liberaler ansåg att det var statens uppgift att ta itu med fattigdomen och eftersom denna grupp ansågs ta tillvara på individen sociala intressen kom denna skara att kallas för välfärdsliberalerna. En annan grupp bildning ansåg staten vara ett nödvändigt ont som stod i vägen för den individuella friheten. Denna grupp kom med tiden att kallas för neoklassisk liberalism. När begreppet neoklassisk liberalism myntades och började användas inom politiken är oklart. Sedan mitten av 1800-talet har neoklassisk liberalism hävdat att statens funktion endast ska vara kontrollerande, i den mening att den ska främja en rättvis konkurrens, så att alla som agerar på samma marknad konkurrerar på samma villkor³².

Liksom inom den neoklassiska liberalismen trodde välfärdsliberalerna på individens frihet, men att staten hade en viktig roll i säkerställandet av att alla har samma förutsättningar i livet vad gäller t.ex. utbildning, sjukvård och arbete. Det som skilde dessa två grupper åt var synen på frihet. Välfärdsliberalernas syn på frihet formulerades av T. H Green (1836-1882, professor i filosofi), som att genom att göra någonting erbjuda en möjlighet. Han menade att samhället kunde tillgodose individerna med utbildning, sjukvård och fattigdomsbekämpning och därigenom kunde de bli riktigt fria. De mest framträdande neoklassiska liberalerna hävdade tvärtom, att sådana åtgärder endast hindrade individerna genom att deras egendom flyttades, genom beskattning, till andra. Green's svar på deras argument var "*that everyone gained freedom when he or she served the common good*"³³.

3.2.3 Liberalismens utveckling under 1900-talet

Under 1900-talet förändrades den kapitalistiska konkurrensen på den industrialiserade marknaden. Företagen fick större utrymme och många ville att staten skulle ingripa för att förhindra att företagen bromsade utvecklingen på marknaden och kvävde den.³⁴ Depression under 1930-talet medförde en ekonomisk kollaps över stora delar av världen och de olika ideologierna försökte förklara situationen och dra fördel av den. Många skyllde depressionen på kapitalismen och sökte sig till andra samhälleliga ideologier, t ex socialismen eller kommunismen. Efter andra världskriget kvarstod välfärdssamhället som den dominanta ideologin i västvärlden, men den har hela tiden varit utmanad av den neoklassiska liberalismen, socialismen, kommunismen, konservatismen och fascismen. Än idag är den dominerande trots Storbritanniens och USA:s försök att med en blandning av neoklassisk liberalism och konservatism nedtvinga välfärdssamhället³⁵. På 1960-talet uppstod den nya vänstern, främst i USA och Västeuropa. Denna ideologi inspirerades av anarkismen och syndikalismen och var kraftigt splittrad inom de olika grupperna. Förespråkarna för välfärdssamhället manade till företagsdemokrati och kollektivt ägande, kollektiv kontroll och planering av produktionsmedel. De ledande inom den nya vänstern, Marcuse och bröderna Cohn-Bendit, agiterade mot industrisamhällets stränga arbetsmoral som kallades för "den puritanska arbetsmoralen", och förespråkade arbetsglädje och incitament³⁶.

Idag kan vi konstatera att liberalismen inte är den revolutionära kraften som den var för ett par århundraden sedan. Trots uppdelningen av den liberala kraften i två riktningar finns det ett

---

³² Ball & Dagger, 1999

³³ Ball & Dagger, 1999, s.77

gemensamt mål; individens frihet och rättigheter, men åsikterna om hur man ska nå målet är vitt skilda.

Efter 1960-talets revolutionära era uppkom en ny sorts liberalism. Den kallades nyliberalismen som gick till angrepp mot den socialliberala ideologin och främst då den Keynesianska ekonomiska politiken. Som en motpol till den keynesianska ekonomin lanserade nobelpristagaren Milton Friedman monetarismen, en konkurrerande ekonomisk teori. Nyliberalismen grundar sig på två traditioner som båda härstammar från den gamla liberalismen. Det är de mänskliga rättigheterna, som tolkas som individens fri- och rättigheter, och motståndet mot den moderna välfärds- och servicestaten.³⁷ De nyliberala förespråkarna beskriver kapitalismen ”*som ett neutralt verktyg för att förverkliga människors önsningar och värderingar*”³⁸

En av förespråkarna, Henri Lepage, hävdar i sin bok ”*I morgon kapitalism*” (1978), att kapitalismen är en förutsättning för att individerna ska kunna forma sina liv och uppnå sina drömmar utan några hinder och att målet med liberalismen är att så många människor som möjligt, ska få så stora chanser som möjligt, att välja hur de vill leva.³⁹ Målet för nyliberalismen är att den offentliga verksamheten, t.ex. som sjukvård, skola och äldreomsorg ska avregleras och privatiseras och marknaden ska fungera som ett neutralt instrument individen kan använda och fylla.

Parallellt med nyliberalismen löper den ekologiska revolutionen. Politiska idéer och rörelser inom miljöområdet kom att kallas för ekologismen och därmed infördes en ny dimension i politiken och därmed har den decentraliserat⁴⁰. Grunden för ekologismen är ”föreställningen om ekologisk balans”⁴¹. Det är från början ett politiskt begrepp, inte ett naturvetenskapligt begrepp som man skulle kunna tro. Det uppstod i början av miljödebatten på 1960-talet och den utopi ekologismen eftersträvade var ”livskvalité” där man tog avstånd från det materialistiska samhället, som i dagens läge är definitionen på en fulländad livssituation. Man anser att människans och det moderna samhällets intrång i naturen har rubbat den naturliga balansen och orsakat kaos. Utvecklingen har sedan dess gått framåt och nya ideal har framkommit inom ekologismen. Under den senare delen av 1900-talet har en ekologisk ideologi utvecklats. Från att söka lösningen på en miljöfråga till att finna en idé om hur hela samhället ska kunna styras utifrån en ekologisk helhetssyn.

Detta kaos kan ges uttryck i många olika saker, t.ex. de miljöförstörande effekterna som orsakar minskningen av den biologiska mångfalden i världen, växthuseffekten, uttunnningen av ozonskiktet, och avskogningen. Det är inte bara de ekologiska effekterna som bör uppmärksammas som orsaken till rubbningen av balansen utan även de sociala och kulturella; den enskilda individens moraliska och etiska syn på sin omvärld, sina medmänniskor och följaktligen samhällets och näringslivets medverkan till situationen.

---

³⁴ Ball & Dagger, 1999

³⁵ Ibid

³⁶ Ball & Dagger, 1999

³⁷ Larsson, 1997

³⁸ Larsson, 1997, s.125

³⁹ Larsson, 1997

⁴⁰ Ibid

⁴¹ Larsson, 1997, s.133

3.3 Företagsetik

Definitionen på begreppet etik är vetenskapen om sedesamt gott och ont⁴². Det filosofiska begreppet etik har sitt ursprung i två grekiska ord. Det ena är ”*ethos*” som betyder ”*sedelära*”, och definierar principer för hur vi bör bete oss i sociala sammanhang. Det andra ordet; ”*ethiko's*”, har att göra med den karaktär eller sinnelag som ligger bakom vårt beteende mot vår omvärld. Det svenska ordet *etik* innefattar båda dessa begrepp⁴³.

Två begrepp som ofta förknippas med varandra är etik och moral. Etik sägs vara reflexioner över vårt moraliska förhållningssätt och att alla människor har någon form av moral.⁴⁴ Diskussionen om etik är central i min uppsats eftersom varje ideologi innefattar etik och moral i någon form. Personligen anser jag att etik handlar om sunt förnuft där man som individ har en förmåga att se vad som anses vara ett acceptabelt handlingsätt utifrån de moraliska värderingarna. Ur ett företagsperspektiv är detta inte lika självklart, trots att företagen styrs av individer. Marknadskrafterna har en starkare påverkan än individens moral och därför låter sig inte företagen styras av etiska och moraliska aspekter i den utsträckning som samhället idag kanske kräver.

I uppsatsen utgår jag från att synen på etik och samhällsansvar är den samma för individer som för företag. Som Remneland säger; ”*It is all about maintaining stability in the society, by being fair toward all its stakeholders - including employees, customers and the society as a whole. In short, to be ethical in today's business context is to be internally and externally responsible.*”⁴⁵

Företaget själ kan enligt Lennart Koskinen beskrivas som dess jag, eller identitet, som den ideologiska orienteringen består av. Med inspiration från andra definitioner av ideologisk orientering, formulerar jag min egen definition av ideologisk orientering som ett företags normer och värderingar som ligger till grund för dess förhållningssätt till samhället. I företagets själ ingår tre element; de uttalade eller outtalade ideal som fastställts, de värderingar som styr företagets faktiska agerande och företagets kollektiva självmed-vetande⁴⁶. Dessa tre delar kan delas in i flera mindre delar och i det första elementet hittar vi t.ex. företagets affärs- eller verksamhetsidé, mål, visioner och i det andra elementet företagets ”core values”. Just företagets ”core values” utgörs av de normer och värderingar som styr verksamheten och är avgörande för de beslut som fattas. Den är baserad på det kollektiva självmedvetande och den människosyn som styr de anställdas förhållningssätt till varandra, sina kunder och leverantörer samt den övriga omvärlden. Ett företags ”core values” består av dess verkliga etiska förhållningssätt till samhället och dess eftersträvade etiska förhållningssätt till samhället. Tyvärr är dessa core values mer eller mindre åtskilda i dagens näringsliv eftersom den verkliga etiken ofta inte stämmer överens med den eftersträvade. Ett exempel kan vara ett företag som utger sig för att vara ett miljövänligt företag utan att ta sitt miljöarbete seriöst, utan endast drar nytta av de fördelar det innebär att ha en ”grön profil”.

I dag har många stora företag i skrift uttalade etiska ideal eller principer vi kan kalla för eftersträvade ideal, som kan vara ett företags handels- eller affäretiska inställning. Det finns även outtalade ideal,

---

⁴² Svenska Akademiens ordlista, 1986

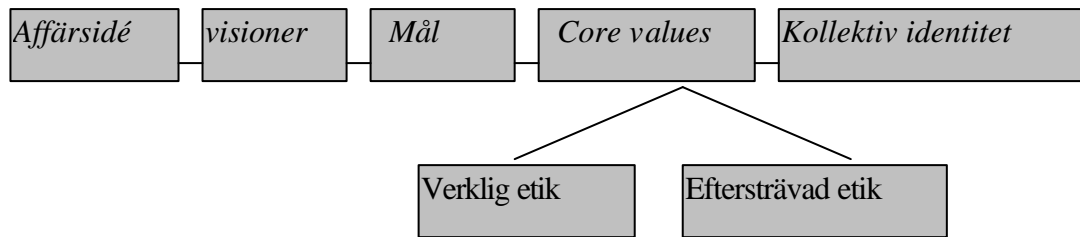
⁴³ Koskinen, 1999

⁴⁴ Badman & Ivey, 1999

⁴⁵ Remneland, 1999, s.17

⁴⁶ Koskinen, 1999

normer och värderingar (t.ex. företagskulturen och den sociala gemenskapen) som de anställda anser vara självklara och som inte finns dokumenterade⁴⁷.

Figur 2: Vad ingår i företagets själ?

Källa: Egen bearbetning efter Koskinen, 1999

Hur de anställda sedan agerar beror på deras personliga normer och värderingar. Det kan alltså finnas en skillnad mellan företagets etiska ideal och de värderingar som styr det verkliga handlandet. I det tredje elementet, företagets kollektiva identitet, kan en anställd finna en stolthet och glädje i att tillhöra ett spännande kollektiv men också en besvikelse över att det inte fungerar som man tänkt sig eller att man inte lever upp till de ställda förväntningarna.⁴⁸

3.4 Företagens anpassning för en ideologisk förändring

Som jag tidigare nämnt skedde en kraftig förändring i samhället under hela 1900-talet med nya idéer inom politik och ekonomi (t.ex. liberalism och kapitalism). Effekterna i samhället till följd av giftutsläpp till luft, mark och vatten från producerande företag med vinstmaximering som första prioritet, gjorde sig påmind och miljöproblematiken började debatteras för första gången på allvar under 1960- och 1970-talet. Olika rapporter och böcker av framstående forskare och frivilligorganisationer klagade på att vi levde i en värld där naturens resurser är ändliga och en ohämmad ekonomisk tillväxt och befolkningsökning kommer att utarma jordens resurser.⁴⁹

Dessa nya tankar kom av sig under oljekriserna under 1970-talet. Den otvungna ekonomiska tillväxten i mitten av 1980-talet återuppväckte en återgång till liberalismens ideologiska grund där man förespråkade en fri marknad och personlig frihet genom monetära tillgångar. Den allmänna uppfattningen i företagen var att miljölagar och andra miljömässiga begränsningar hindrade den ekonomiska tillväxten. Detta synsätt förekom till en början i USA och i Storbritannien och spred sig sedan över Europa och övriga västvärlden. Rapporter från frivilliga organisationer som Worldwatch Institute och OECD visade under slutet av 1980-talet att situationen nu började bli allvarlig och de största problemområdena var uttunnningen av ozonskiktet, växthuseffekten och skövlingen av regnskogen. Media fick vatten på sin kvarn när konsumenter och frivilligorganisationer drog upp miljöproblematiken till ytan igen. Företag och organisationer började ta problemen på allvar⁵⁰.

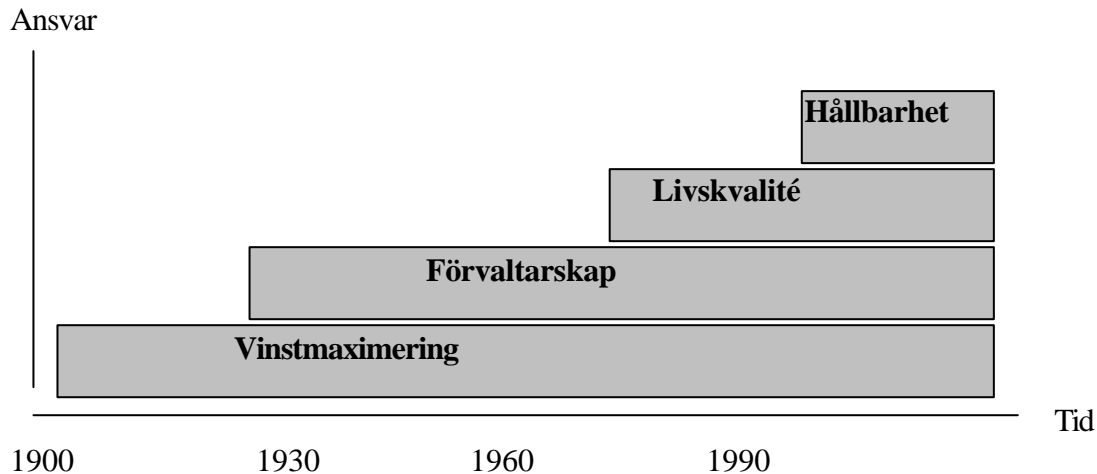
⁴⁷ Koskinen, 1999

⁴⁸ Ibid

⁴⁹ Peattie, 1995

⁵⁰ Peattie, 1995

Den medvetenhet som uppkom i samhället och i företagen om miljöproblemen föranledde den engelske universitetslektorn Ken Peattie´s modell över företagens ökade ansvarstagande i samhället under 1900-talet. Figuren visar de olika faser som företagandet har genomgått med början under industrialismen och fram till idag. Han menar att för att accepteras och överleva måste företagen följa samhällets utveckling.⁵¹

Figur 3: Utveckling av företagens ansvar mot samhället
Källa: Badman & Ivemyr, 1999.

Företagens förändring bör således ske på flera områden, det handlar om politiska, ekonomiska, sociala och tekniska omvärderingar i dess omgivning. Den förändring som vi kan se idag är att många stora multinationella företag tar sitt ansvar i de länder där de verkar. Stora multinationella företag arbetar i dag i globala nätverk där de sociala, ekonomiska och ekologiska aspekterna blir allt mer invecklade och svårhanterliga. Därför är det viktigt för företagen att ta ansvar för den hållbara utvecklingen i samhället. Företagens sociala ansvar måste tas genom att minska kriser via stabilitet och inte enbart genom vinstmaximering. På så sätt kan företagen vinna förtroende och lojalitet hos sina kunder och leverantörer. Därmed inte sagt att vinstmaximering utesluter ett etiskt förhållningssätt mot samhället⁵². Senare i uppsatsens empiriska del kommer jag att ge exempel på två av dessa föregångare på den socialt och etiskt ansvarstagande arenan, som i sin strategi har implementerat ett globalt samarbete med olika frivilligorganisationer.

Inom politiken kan man med lite god vilja se små tendenser till förändringar. Finans-departementets Långtidsutredning 1999/2000 har till syfte att vara ett underlag till den svenska ekonomiska politiken och ett genomgående tema är den ökade internationaliseringen, det ökade miljömedvetandet och de ökade miljökraven. De slutsatser Långtidsutredningen drar av internationaliseringen är att ett konkurrenskraftigt svenskt företagsklimat bidrar till ett större inflöde av investeringar och därmed en snabbare tillväxt av svenskt näringsliv. Dock har svensk export tappat marknadsandelar under de senaste trettio åren i förhållande till konkurrenterna trots sjunkande produktionskostnader. Detta indikerar, enligt SOU, på att svenskt näringsliv inte lyckats utveckla och kvalitetsförbättra sina produkter så väl som omvärlden, samtidigt som stora multinationella företag utlokaliserar sina verksamheter till utlandet. Det ökade miljömedvetandet inom näringslivet har blivit ett allt större

⁵¹ Ibid

⁵² Remneland, 1999

konkurrensmedel. Ökade miljökrav, t.ex. koldioxidutsläppen, påverkar också struktur-omvandlingen i näringslivet. Tidigare har miljökrav setts som restriktioner för det enskilda företaget. Miljöpolitiken har förändrats under 1990-talet, från att bestå av regleringar till att mer och mer omfattas av ekonomiska styrmedel som miljöskatter och miljöavgifter. Miljöpolitiken har också börjat föras på det internationella planet eftersom problemen är globala och därför kräver internationell samverkan.⁵³ Den växande tjänstesektorn drar fördelar av internationaliseringen och den ökande marknaden för svenska företag. Tjänste-produktionen blir alltmer kunskapskrävande och detta ställer högre och högre krav på arbetskraftens kompetens och en viktig politisk åtgärd blir därför att underlätta näringslivets kompetensförsörjning.

I utredningen hävdar man att en hög tillväxt och en hög sysselsättning är förenliga med en god miljö och en hållbar utveckling. En god tillväxt hjälper till att skapa nya teknologiska möjligheter att komma tillrätta med miljöproblemen och på lång sikt nå de uppsatta miljömålen. Det finns även ett övergripande mål om att utvecklingen på lång sikt ska vara långsiktigt hållbar och oftast avses då hållbar ur miljösynpunkt.⁵⁴ Min åsikt är den att denna inställning visar på Finansdepartementets trångsynthet när det gäller miljöproblemen. Deras övertro på att den teknologiska utvecklingen och en god ekonomisk tillväxt är lösningen på problemen lyser igenom kraftigt i utredningen och visar inga tendenser till nytänkande inom området hållbar utveckling. Det visar också, menar jag, på att vissa företag inom näringslivet har kommit längre i sin inställning till hållbar utveckling än den svenska ekonomiska politiken.

---

⁵³ Statens Offentliga Utredningar, 2000

⁵⁴ Ibid

4 FN: s mänskliga rättigheter

Som boende i ett demokratiskt land med mänskliga fri- och rättigheter som t.ex. yttrandefrihet och religionsfrihet, är det för mig en självklarhet att man även ska kunna arbeta och försörja sig och sin familj. Det är en frihet att kunna leva på sin lön. Men tyvärr är det inte det en självklarhet i alla länder. Svenska multinationella företag som etablerar sig i utlandet kan anses ha ett socialt ansvar gentemot landet i fråga och de anställda.

Rösterna höjs här hemma mot de svenska företagen som utnyttjar den billiga arbetskraften i de fattiga länderna, men frågan är om det de gör är fel? De bryter inte mot några lagar i landet och de erbjuder arbete, enligt de gällande lagarna, till människor som annars skulle gå arbetslösa. Men området och problematiken är större än så här och jag hoppas ge svar på några av frågorna genom att beskriva några av aktörerna och deras agerande.

4.1 Global Compact

Vid World Economic Forum i Davos i januari 1999, uppmanade FN: s Generalsekreterare Kofi A. Annan, världens företagsledare att anta Global Compact i sin egen verksamhet. Det startade som ett tal med en vädjan att medverka till total globalisering – eller ta konsekvenserna av protektionism. Projektet Global Compact startade först när företagen, och International Chamber of Commerce, tog till sig idén. I sitt tal till företagsledarna sa han...

”...let’s choose to unite the powers of markets with the authority of universal ideals. Let us choose to reconcile the creative forces of private entrepreneurship with the needs of the disadvantaged and the requirements of the future generations...”⁵⁵

Kofi Annan

De nio principer som arbetats fram omfattar tre områden; *mänskliga rättigheter, arbete och miljö*

Mänskliga rättigheter.

Generalsekreteraren bad världens företag att:

1. stödja och respektera de mänskliga rättigheterna i verksamhetens omvärld
2. se till att de egna företagen/bolagen inte medverkar till missbrukande av de mänskliga rättigheterna.

Arbete.

Generalsekreteraren bad världens företag att upprätthålla:

3. frihet att ansluta sig i organisationer och rätt att förhandla
4. eliminering av alla former av tvångsmässigt arbete
5. avskaffande av barnarbete
6. eliminering av diskriminering av olika yrkesgrupper och anställda i företagen

---

⁵⁵ Global Compact, 2001-04-04

Miljö.

Generalsekreteraren bad världens företag att:

7. stödja ett förebyggande miljöarbete
8. åta sig ett större miljöansvar; och
9. uppmuntra till en utveckling och spridning av miljövänliga teknologier.

Dessa nio principer är omfattande och det är i dag mycket svårt att införliva dessa principer i affärsverksamheten på lokal nivå. De måste anpassas till de lokala förhållandena i någon form av social policy och hur företagen väljer att angripa principerna beror på vilka förutsättningar som finns, till exempel var företaget är beläget, omvärlden, hur ledningsstrukturen ser ut, vad som produceras och hur det produceras, ägare etc.

Medlemskap i Global Compact sker på frivillig väg och alla företag som anser sig kunna bidra till utvecklingen av de nio principerna kan ansöka om medlemskap. För att förhindra missbruk av medlemskapet kan Global Compact förbehålla sig rätten att inte anta ett företag som medlem. Eftersom medlemskapet bygger på frivillighet måste en företagsledare skriva ett brev till FN: s generalsekreterare där företaget ”förbinder sig” att utfärda ett ställningstagande till Global Compact och de nio principerna. Detta ställningstagande innefattar information till anställda, aktieägare, kunder och leverantörer, att införa principerna i utvecklingsarbetet och i handlingsplanen samt att skicka ett pressmeddelande för att offentliggöra sitt åtagande.

Den primära målsättningen med Global Compact är att integrera principerna i den interna företagsverksamheten och detta ska genomföras genom det lärandeforum som startats, där fallstudier ska sprida de erfarenheter som företagen har. Framstegen ”mäts” av de påtagliga exempel på företagens goda insatser och dom bestämmer själva vilka initiativ eller principer som ska tjäna som exempel och uppmärksammas. Detta ska ske minst en gång per år och det första brevet till FN: s generalsekreterare ska vara inne inom ett år efter ”medlems-ansökningsbrevet”.⁵⁶

Idag är flera stora svenska multinationella företag medlemmar i Global Compact, t.ex. ABB, Ericsson och Volvo. Ett skandinaviskt nätverk har bildats på initiativ av Volvo. Anledningen var att man ville diskutera och demonstrera sitt utvecklingsarbete enligt Global Compacts nio principer med andra involverade och utomstående intresserade företag. Flera frivillig-organisationer, däribland Fair Trade Center, har kritiserat Global Compact för att inte ha någon granskning av att företagen verkligen följer de nio principerna. Risken kan vara att opportunistiska företag drar fördel av FN: s goda namn utan att egentligen förbättra sin verksamhet och samtidigt blir FN sammankopplat med näringslivet.⁵⁷

4.1.1 Global Compact och SA 8000

Organisationen Social Accountability International, eller SAI (tidigare CEPAA), stödjer FN och Global Compactinitiativet. Fokus ligger på att införa ett ökat ansvarstagande bland företagen inom områdena mänskliga rättigheter och arbetsförhållanden. SAI: s standard Social Accountability 8000

---

⁵⁶ Global compact, 2001-04-04 b

⁵⁷ Fair Trade Center Rapport, 2000

(SA 8000) bygger på samma modell som ISO 14000/9000. I likhet med dessa sker revisionen av en tredje part i form av ackrediterade certifieringsorgan som finns över hela världen. Standarden utvecklades under 1997 och testades i fem länder under 1997-98. I april i år var 66 fabriker i bl.a. Kina, Indonesien, Sydafrika, Frankrike, Italien Brasilien och USA certifierade enligt SA8000.⁵⁸

SA 8000 utgör en tydlig, mätbar, verifierbar standard för att granska företagens insatser på nio olika områden; 1) barnarbete; 2) tvingande arbete; 3) hälsa och säkerhet; 4) betalning; 5) arbetstid; 6) diskriminering; 7) fria sammanslutningar; 8) kollektiva förhandlingar; samt 9) ledningssystem.⁵⁹

Många företag har idag kunder, leverantörer och försäljare över hela världen, eller delar av världen. För att kunna sätta upp mål, övervaka prestationer och analysera resultat på en ständigt växande världsmarknad startade arbetet med att utveckla standarden. Financial Times skrev; “[SA 8000] provides what other initiatives have lacked: a common framework for ethical sourcing for companies of any size and any type, anywhere in the world”⁶⁰.

5 Företagets själ - Ericssons och ABB:s ideologiska orientering

---

Förändringen på marknaden har mer och mer övergått från att marknadsföra en produkt till att tillhandahålla en tjänst, dvs. det har skett en gradvis övergång från produktionssamhälle till tjänstesamhälle. Man säljer ett koncept som spelar på individens behov av en viss vara eller tjänst. Konceptet talar till individens, dvs. konsumentens, medvetande och därmed deras moral. I och med den alltmer fragmenterade marknaden uppkommer nya behov och företagen måste ta till nya grepp för att kunna behålla sina marknadsandelar.

5.1 Fair Trade Center

Fair Trade Center är en organisation vars syfte är att verka för en rättvis handel med utvecklingsländerna och ge dem en möjlighet att uppnå en hållbar utveckling. Organisationen vill genom sitt arbete skapa en debatt kring dagens globala samhälle och den internationella handeln och det allt större ansvarstagande som krävs. Fair Trade Center ställer krav på företagen och dess verksamhet i utvecklingsländerna utifrån fyra olika kriterier på den internationella handeln; 1. Respekt för de mänskliga rättigheterna, som betyder att man ska följa FN: s deklaration om de mänskliga rättigheterna och ILO: s (International Labour Organisation) konventioner om mänskliga rättigheter i arbetslivet, 2. Miljömässigt och socialt ansvar i hela produktionskedjan; detta innebär att företagen har ett direkt och indirekt ansvar för effekterna på människor och miljö från sin verksamhet, 3. Ett rättvist utbyte - mer betalt till producenten; detta innebär att båda parter ska få en 'win-winsituation' där utvecklingsmöjligheterna förbättras för båda parter; samt 4. Insyn och demokratiskt inflytande; information om produktion ska finnas tillgänglig för alla att granska.⁶¹

---

⁵⁸ SAI, 2001-04-19

⁵⁹ SAI, 2001-04-18

⁶⁰ Ibid

⁶¹ Fair Trade Center, 2001-05-04

Jag kommer bland annat att använda mig av en rapport från Fair Trade Center som avhandlar tre stora svenska multinationella företag (Ericsson, Volvo och AstraZeneca) och deras agerande i utvecklingsländerna. Jag har valt att använda mig av Fair Trade Centers rapport om Ericsson som utgångspunkt eftersom det är ett dynamiskt och intressant företag som för tillfället genomgår stora förändringar i och med utvecklandet av det nya mobiltelefonnätet 3G och samgåendet med elektronikjätten Sony.

5.2 Ericsson

5.2.1 Historik och fakta om Ericsson

1876 startade Lars Magnus Ericsson sitt företag LM Ericsson med visionen att erbjuda varje individ en möjlighet att kommunicera med varandra. Sedan dess har företaget försett miljontals människor med den möjligheten genom sina satsningar på t.ex. växlar, basstationer till mobiltelefonnät och mobiltelefoner. Ericsson har under mer än 125 år varit ledande i branschen och opererar idag i mer än 140 länder i Europa, Latinamerika, Asien, USA, Kanada och Afrika. Ericsson står idag för 28 procent av omsättningen på Stockholms fondbörs⁶². I april i år hade företaget 105 100 anställda, varav 42 700 i Sverige⁶³. Flertalet av Ericssons underleverantörer finns i Sverige, så därför är Ericsson ett av de mest betydelsefulla företagen för den svenska ekonomin. Målet är att år 2010 ha en omsättning på 1 300 miljarder kronor. Det motsvarar en tredjedel av Sveriges BNP.⁶⁴

Det svenska folket förknippar namnet Ericsson med främst mobiltelefoner, men företagets största verksamhet är de mobila systemen. Ericsson var bland de första företagen som använde sig av första generationens mobiltelefoni som kallades för NMT-tekniken, men det var först med den andra generationens mobiltelefoni, GSM-tekniken, som tillväxten ökade explosionsartat och Ericsson blev en av de världsledande telefonoperatörerna. Idag står de mobila systemen för 54 procent av företagets omsättning.⁶⁵

Marknaden förändras ständigt och i slutet av april tillkännagav Ericsson ett sammangående med elektronikföretaget Sony, ett samarbete som förmodligen innebär slutet för mobiltelefonmärket Ericsson. Vid samgåendet bestämdes att de båda bolagen skulle utveckla en gemensam telefon med ett nytt namn. Utvecklingen kommer att koncentreras på att utveckla den tredje generationens mobiltelefoni, 3G, samt forskning och design som redan idag är stora delar i både Sonys och Ericssons verksamheten. Totalt omfattas Ericsson, som tidigare nämnts, av en mängd mindre bolag i över 140 länder. Denna form av globalt nätverksarbete är ett sätt för Ericsson att utnyttja olika länders kompetens och sprida sitt varumärke i marknadsföringssyfte. Hur arbetsmarknaden, och därmed den ekonomiska situationen, i Sverige och utlandet kommer att förändras av detta samarbete återstår att se och kommer inte att behandlas i min uppsats eftersom det ligger utanför mitt syfte.

---

⁶² Fair Trade Center, 2000

⁶³ Ericsson, 2001-05-04

⁶⁴ Fair Trade Center, 2000

⁶⁵ Ericsson, 2001-05-04

5.2.2. Etiska riktlinjer och mänskliga rättigheter

Sedan starten för 125 år sedan har man försökt uppträda etiskt korrekt. Man vill framstå som en god samhällsmedborgare och ta sitt sociala ansvar. Under tidigt 1990-tal startade Ericsson sitt miljöarbete med att som första företag sluta använda freon i all sin verksamhet. Satsningen på att införa miljöledningssystem och certifiering enligt ISO 14001 pågår för fullt och målet är att hela koncernen ska ha ett certifieringsbart miljöledningssystem i samtliga anläggningar inom koncernen vid slutet av år 2001. Enligt Ericssons miljörapport för år 2000 har man lyckats med denna intention genom sitt eget miljökontrollsystem (EMS). Ericssons miljöpolicy säger att; *”Ericsson shall contribute to sustainable development by developing, producing and offering products and services with excellent environmental performance that enables costumers to minimize their environmental impact”*⁶⁶. I deras strategi för hållbarhet finns företagets samarbete med Global Compact som en viktig del, då man ser det som en utmaning att lösa de nuvarande miljöproblemen likväl som de sociala problemen. Kraven på de större leverantörerna är de samma som för de egna företagen, vilket innebär att man ska ha ett fungerande miljöledningssystem. De ska också använda sig av Ericssons EMS-program, eller motsvarande, vid införandet. Ericsson bygger hela sitt miljöarbete på miljöledningssystem enligt ISO-standarderna. Men en nackdel är att miljöledningssystemen inte säger någonting om den faktiska miljöpåverkan utan återger bara organisationens miljöarbete⁶⁷.

Företagets ”core values” som funnits som en del i företagets kultur sedan starten 1876 är; professionalism, respekt och stabilitet. Dessa värderingar ska genomsyra hela företaget i deras sätt att göra affärer och behandla människor. Ericssons sociala arbete kallar dom för Corporate citizenship som kan delas in i två delar; dels hur Ericsson agerar i sin egen verksamhet och dels socialt engagemang som ligger utanför deras traditionella affärsområde (humansponsring). Den första delen beskriver Fredrik Jonsteg (en av de ansvariga för Corporate Citizenship) som ”doing good, by not doing bad”. Med detta menar han att Ericsson redan uppfyller sitt samhällsansvar, t.ex. genom att ägna sig åt ett aktivt miljöarbete. Den andra delen beskriver Jonsteg som ”doing good, by doing well”. Andemeningen i detta är att man måste uppfylla givna löften om att sköta sin egen verksamhet först, innan man kan vara trovärdiga i sin humansponsring.⁶⁸

Utöver sina etiska principer gick Ericsson med i Global Compact år 2000, för att vidare stärka sin profil som ett socialt ansvarstagande företag. Ett annat område som Ericsson satsar på för att stärka sin profil är humansponsring. Enligt Fredrik Jonsteg har Ericsson valt att satsa på kommunikationsutrustning vid katastrofer som t.ex. jordbävningar, översvämningar etc. där det är människorna som drabbas. Eftersom det är deras naturliga affärsområde har man något att bidra med. Kritiker menar att detta bara är ett sätt för Ericsson att marknadsföra sina produkter och synas i situationer där mediabevakningen är som störst. Detta stämmer till viss del, men jag menar att den publicitet som en sådan humansponsring ger endast är av godo för alla parter. Ericsson ställer upp där hjälpen behövs och de behövande kan lita på att kommunikationerna och hjälpen fungerar trots den svåra situationen. Ericsson samarbetar med bland annat Röda korset och FN för att genomföra lokala program i samband med katastrofer. Sedan 1998 har företaget bidragit med utrustning vid tio olika katastrofer, t.ex. kriget i Kosovo och jordbävningen i Turkiet.

---

⁶⁶ Ericssons miljörapport, 2000

⁶⁷ Fair Trade Center, 2000

⁶⁸ Ibid

Ericssons etiska förhållningssätt har kommit lite på skam i och med den utlokalisering av produktionen som skett det senaste året (2000-2001). Stora delar av produktionen av telefoner har flyttats från Sverige till låglöneländer som t.ex. Kina, där flera av länderna bryter mot bland annat ILO:s konventioner om de grundläggande rättigheterna i arbetslivet. Detta gäller även i olika industriländer, men problematiken är en annan i låglöneländerna. Ericsson kan inte hållas ansvarigt för de orättvisor som omvärlden menar är kännetecknande för arbetslivslagarna i många låglöneländer.

5.3 ABB

5.3.1 Historik och fakta om ABB

År 1883 bildades Elektriska Aktiebolaget i Stockholm med affärsidén att tillverka belysningsutrustning och dynamomaskiner. Grundare var grosshandlare Ludvig Fredholm. Några år senare genomgick företaget en fusion med Wenströms & Granströms Elektriska Kraftbolag som tillverkade utrustning för kraftöverföring avsedd för industri och transport. Det nya bolaget fick namnet Allmänna Svenska Elektriska Aktiebolaget (ASEA) och huvudkontoret förlades i Västerås.

1889 uppfann Jonas Wenström trefasssystemet och några år senare tillverkades hela kedjan; generator, transformator och motor. Detta var början till elektrifieringen av Sverige – privatbostäder, industri och transporter började så sakteliga övergå från gas, kol- och vedeldning till elektricitet, men det skulle ta några decennier innan hela Sverige kunde övergå helt till elektrisk kraftöverföring. Allt eftersom att marknaden ökade startades flera dotterbolag både hemma i Sverige och i England, Spanien, Danmark och Finland. Järnvägen var den stora marknaden. Under 1940- och 50-talen expanderade Asea sin marknad, med kraft-, stål- och gruvindustrin samt transportbolag, som de mest angelägna kunderna. Under 1960-talet började Asea bygga kärnkraftsreaktorer till Oskarshamns kärnkraftsverk och för export till Finland. Det blev totalt 12 reaktorer. Idag är arbetet nästan bara inriktat mot det elektrotekniska området och moderna kraftproducerande lösningar.

Under 1970-talet var Asea ett av världens tio största elektrotekniska koncerner tack vare utvecklingen av industriroboten som lanserades 1974. Tolv år senare hade Asea 71 000 anställda och en omsättning på 46 miljarder. Den tionde augusti 1987 gick Asea ihop med det schweiziska företaget BBC Boveri och fick det nya namnet Asea Brown Boveri (ABB). Idag har företaget 160 000 medarbetare i över 100 länder. I Sverige finns det 19 000 medarbetare utspridda på 100 orter, bl.a. Stockholm, Västerås, Malmö och Göteborg.⁶⁹

ABB jobbar liksom Ericsson i ett globalt nätverk av företag. Syftet med globala nätverk är att företaget ifråga ska kunna marknadsföra sitt varumärke över hela världen och i produktionen samt inom forskning och utveckling utnyttja den kompetens som finns i andra länder. Det finns ännu en viktig gemensam nämnare för organisationer och företag, och det är möjligheten att komma nära ”sin egen marknad”. Det är svårt att sälja telefoner eller elektrotekniska lösningar i Asien eller Sydamerika om man bara säljer från Sverige. Det måste finnas någon på plats i det aktuella landet som förstår marknaden.

---

⁶⁹ ABB, 2001-05-11

5.3.2 Socialt ansvarstagande och etiska riktlinjer

ABB: s miljöarbete startade i slutet av 1980-talet och man var bland de första företagen att genomföra ett miljöledningsprogram. 1995 började miljöcertifieringen av koncernens bolag och idag är 97 % av anläggningarna miljöcertifierade enligt standarden ISO 14001⁷⁰. Under hela 90-talet har koncernen gett ut en miljörapport där man redovisat sitt miljöarbete under året, men under år 2000 byttes namnet miljörapport ut mot Hållbar utveckling och man bildade ett internationellt miljøråd. Detta för att påvisa att arbetet för hållbar utveckling idag inte längre bara handlar om miljö, utan även om ekonomiska, sociala och kulturella värden.

ABB har de senaste åren genomgått en dramatisk förändring. Den drivande kraften bakom denna förändring inom koncernen är ABB: s f.d. VD Göran Lindahl, som numera är rådgivare inom FN. Under de senaste åren avyttrades de verksamheter som varit ABB: s kännetecken, nämligen den storskaliga kraftgenereringen, dvs. anläggningar för fossila bränslen, kärnkraft och vattenkraft. Dessa delar har varit orsaken till diverse ”skandaler” där arbetet har fått konsekvenser för miljö och samhälle som orsakat kraftigt ”badwill” för de inblandade företagen. Denna inledande förändring medförde att företagets miljöprofil förändrades till en grönare nyans. Idag satsar ABB på mer småskaliga och lokala energilösningar⁷¹. Forskningsarbetet inom den nya informationsteknologin pågår för fullt och målet är att ABB ska vara ledande inom e-handelslösningar för elhandel och distribuerad el-generering.⁷² Arbetet för att ta fram miljödeklarationer och miljövarudeklarationer (EPD) på produkterna pågår, och ABB satsar här på sitt eget verktyg för livscykelanalys som man kallar Ecolab. Detta verktyg har fördelats till fler och fler användare och antalet användarlicenser har ökat kraftigt.

ABB är ett av de företag som var med och initierade Förenta Nationernas Global Compactarbete för ett par år sedan. Den tidigare VD: n Göran Lindahl såg de ekonomiska, ekologiska och sociala fördelarna med detta arbete. En av anledningarna till att ABB ville vara med och driva ett socialt arbete var att man kunde öka samhällets förståelse för de positiva effekter som en globalisering av näringslivet kunde bistå med. Lindahl hävdade att de globala ekonomiska effekterna kan sätta fart på ekonomin och företag i väst, vilket i sin tur kan gynna den dåliga ekonomin i tredje världen. Göran Lindahl hävdade i en intervju i tidskriften *Infra* att globaliseringen innebär lokalisering. Genom att verka på global nivå ökar den lokala betydelsen. Detta har ABB tagit fasta då Global Compact tillämpas i ett skandinaviskt samarbete för att få en mer lokal förankring. Det är företag i hela Skandinavien som arbetar tillsammans för att hitta en möjlighet att omsätta Global Compacts principer i verkligheten.

Under år 2000 skedde stora förändringar i koncernen inom ABB: s koncernstab Miljö. Fokus hamnade på begreppet hållbar utveckling och som jag nämnt tidigare fick företaget en ny strategisk inriktning mot alternativa energilösningar, samtidigt som man presenterade en ny social policy. Den grundar sig på sju olika pilotprojekt i sju olika länder över hela världen med olika ekonomiska och sociala förutsättningar och slutsatserna från dessa projekt sammanfattas i tretton punkter som omfattar ABB: s sociala ansvar. De slutsatser som drogs av pilotprojekten var att eftersom

---

⁷⁰ Wisén-Persson, Gunnel, intervju 2001-05-18

⁷¹ ”De omfattar mikroturbiner, bränsleceller, kombinerad värme- och kraftgenerering samt en helt ny typ av vindkraftverk” Hållbar utveckling, 2000.

⁷² Hållbar utveckling, 2000

förutsättningarna skiljer sig krävs det lokala insatser som sträcker sig längre än de lokala föreskrifterna och praxis kräver. Utvärderingen av fallstudierna visar att ett socialt engagemang skapar omedelbara fördelar för samhället i fråga och långsiktiga fördelar för företaget. Ett sådant exempel är lokalt utbildningsstöd.⁷³ Den sociala policyn använder sig av riktlinjerna i den etiska standarden SA 8000, men i dagsläget finns inga planer på att införa standarden och bli certifierade enligt densamma⁷⁴. Idag finns inga metoder för att tillämpa den sociala policyn, men inledningsvis kommer den att börja tillämpas på ledningsnivå inom de nuvarande ledningsprocesserna. Sedan införandet av miljöledningssystemen har ABB antagit ICC: s⁷⁵ 16 principer som sin miljöpolicy.

Arbetet för hållbar utveckling leds från huvudkontoret i Zürich. Företaget ABB Corporate Research är ansvariga för den industriella forskningen och hållbar utveckling. Bolaget leds av Harry Frank som därmed är Sverigeansvarig för hållbar utveckling inom ABB. Avdelningen för miljö och hållbar utveckling inom Corporate research leds av Gunnel Wisén-Persson, Country Environmental Controller.

Enligt Gunnel Wisén-Persson kan företagets ideologiska orientering sammanfattas genom deras vision om att vara en värdeskapare. ABB ska skapa ett konkurrensvärde för sina kunder, utvecklingsmöjligheter för sina medarbetare, ekonomisk avkastning för sina aktieägare och genom att leva upp till sina förväntningar om hållbar utveckling. Genom sina åtaganden inom FN-initiativet Global Compact, den sociala policyn och de föregående pilotprojekten samt den ständiga förbättringen på miljösidan genom sina miljöledningssystem och miljövaru-deklarationer, anser ABB: s Miljøråd att grunden för en hållbar utveckling är lagd⁷⁶. Man har integrerat begreppet hållbar utveckling i hela affärsverksamheten och eftersträvar en *"balans mellan ekonomiska, miljömässiga och sociala krav för att skapa värden för alla våra intressenter"*⁷⁷. Detta arbete som pågått sedan 1992, med miljöledningssystem, och ett socialt engagemang genom hela koncernen det senaste året visar på att man insett värdet av ytterligare en dimension i den hållbara utvecklingen, nämligen den sociala.

ABB: s primära mål är helt uppenbart att tjäna pengar på sin verksamhet som vilket annat företag som helst. Syftet med att ta ett socialt ansvar fyller flera funktioner som är ganska självklara i ett företags affärsstrategi. ABB har insett att en viktig värdefaktor för aktieägare, kunder och samhället är just den hållbara utvecklingen. Därför är ett socialt ansvarstagande i deras fall en viktig marknadsföringsåtgärd. Med en "grönare och humanare profil" visar man att man bryr sig om miljön, samhället och sina anställda. Det är ett sätt att stärka sin image gentemot såväl sina anställda och som externa aktörer. En god image som ett ansvarstagande företag ger legitimitet hos de olika aktörerna i dess omvärld och man kan göra ekonomisk vinst utifrån de sociala förutsättningar som finns. En viktig fråga som återstår att ta ställning till är vad man gör avkall på först; kravet för maximal ekonomisk vinst eller de etiska/ideologiska riktlinjerna?

I dagens näringsliv, som lutar sig på de gamla neoklassiska teorierna finns det fortfarande en övertro på att ekonomisk lönsamhet är svaret på de sociala problemen likväl som andra problem, menar jag.

---

⁷³ Ibid

⁷⁴ Wisén-Persson, Gunnel, intervju 2001-05-18

⁷⁵ International Chamber of Commerce

⁷⁶ Hållbar utveckling, 2000

⁷⁷ ABB, 2001-05-21

Men enbart genom att gynna den ekonomiska situationen för individen och därigenom samhället, löser man inga problem. Faktum kvarstår: om ett företag tar sitt sociala ansvar mot sina anställda, miljön och samhället leder till omedelbara fördelar då man bidrar till att människor får möjlighet till jobb, utbildning och sjukvård. Min åsikt är att det på lång sikt är en fördel för företaget då man får välutbildade anställda.

ABB är ett företag med över 160 000 anställda över hela världen, i länder med olika sociala förutsättningar. Arbetet med det sociala ansvarstagandet har pågått under så pass kort tid att det på bolagsnivå, inom koncernen och leverantörer, är omöjligt för alla anställda att känna till ABB: s medlemskap i Global Compact eller deras arbete för hållbar utveckling. Men man kan ställa sig frågan om det är nödvändigt? ABB: s intention med arbetet är att varje leverantör och alla bolag inom koncernen ska vara miljöcertifierade och ha en social policy. Detta implementeras på ledningsnivå där de omvandlas till en tillämpbar social policy och en miljöpolicy som är relevant för det aktuella bolaget.⁷⁸ Arbetet blir på sikt institutionaliserat och ett vedertaget sätt att arbeta. Men alla känner inte till att grunden är FN-initiativet Global Compact eller miljöcertifieringen. Man ska erbjuda sina anställda utbildning så att sättet att arbeta sprider sig genom organisationen från ledningsnivå och nedåt och med tiden blir vedertaget inom företaget. Men i slutändan handlar det ändå om ett personligt etiskt och moraliskt ställningstagande⁷⁹.

Gunnel Wisén-Persson tror på en framtida attitydförändring inom näringslivet mot att implementera de mänskliga rättigheterna i den hållbara utvecklingen. Det finns ännu mycket att göra på det här området och det kommer att ta tid innan förändringen genomsyrar hela näringslivet, anser hon.

---

⁷⁸ Wisén-Persson, Gunnel, intervju, 2001-05-17

⁷⁹ Wisén-Persson, Gunnel, intervju, 2001-05-17

6 Analys

---

*”Come writers and critics, who prophesize with your pen
And keep your eyes wide, the chance won’t come again
And don’t speak too soon, for the wheel’s still in spin
And there’s no telling’ who that it’s namin’
For the loser now will be later to win
For the times they are a-changin’”*
Robert Allen Zimmerman, 1964

Begreppen ideologi, etik och moral är centrala i min uppsats eftersom varje ideologi innefattar etik och moral i någon form. Den neoklassiska nationalekonomin, liberalismen, kapitalismen, och ekologisk ekonomi är exempel på skolor med olika ideologisk inställning. Inom dessa skolor råder skilda uppfattningar om vad som anses vara etiskt och moraliskt riktigt om man ser till deras syn på samhället, miljön och individerna. Företagens anpassning till samhällets normer och värderingar har gått långsamt och från att vara strikt vinstmaximerande till att ta till sig samhällets krav på hållbar utveckling.

Mitt syfte med uppsatsen var att studera hur företagens ideologiska orientering har förändrats. Utvecklingen av liberalismen och Adam Smiths låt gå -teori, där liv, frihet och egendom var de centrala begreppen, och därigenom uppkomsten av kapitalismen, var början på de fundament varpå den neoklassiska nationalekonomins teorier är uppbyggda. Individuell frihet och personlig ekonomisk vinning var det eftersträvade målet och det har visat sig vara tankar som följer oss än idag. Under 1960-talet började miljörelsen uppmärksamma de effekter företagens verksamheter hade på miljön. Inom politiken startade ekologismen med sin föreställning om ekologisk balans”. Det eftersträvade målet var ”livskvalité” där man tog avstånd från det materialistiska samhället, som i dag är definitionen på en fulländad livssituation. Detta var början på miljörelsen och en ökad miljömedvetenhet som de senaste årtiondena har påverkat företagens inställning till miljön. Man började implementera miljöhänsynen i företagens ”core values” som består av de normer och värderingar som styr verksamheten och är avgörande för de beslut som fattas. Den är baserad på den människosyn som styr de anställdas förhållningssätt till varandra, kunder, leverantörer och den övriga omvärlden. Under 1990-talet startade miljöarbetet på allvar i och med den nya miljöstandarden ISO 14000 och detta har lett till individens större medvetande om problemen vilket i sin tur har påverkat företagen i en positiv riktning. Det är möjligt att ett multinationellt börsintroducerat företag med många anställda inte inleder ett miljöarbete på grund av ett genuint miljöengagemang eftersom antalet anställda är för stort för att kunna säga att någon individs miljöengagemang styr utvecklingen, utan det krävs någon form av drivkraft från högre instans vars personliga engagemang driver frågorna och har mod att genomföra dem.

Som alltid i vår tid är det marknaden som påverkar i vilken riktning utvecklingen går. Företagen kan snart se fördelarna med att skaffa sig en bättre image och därmed behålla sina marknadsandelar. Marknadens förutsättningar förändras hela tiden på grund av konsumenternas krav, en hårdare miljölagstiftning och den mediabevakning som de stora företagen utsatt för. För att accepteras och överleva måste företagen följa samhällets utveckling och därmed måste det ske en förändring på flera områden, det handlar om politiska, ekonomiska, sociala och tekniska omvärderingar i omvärlden.

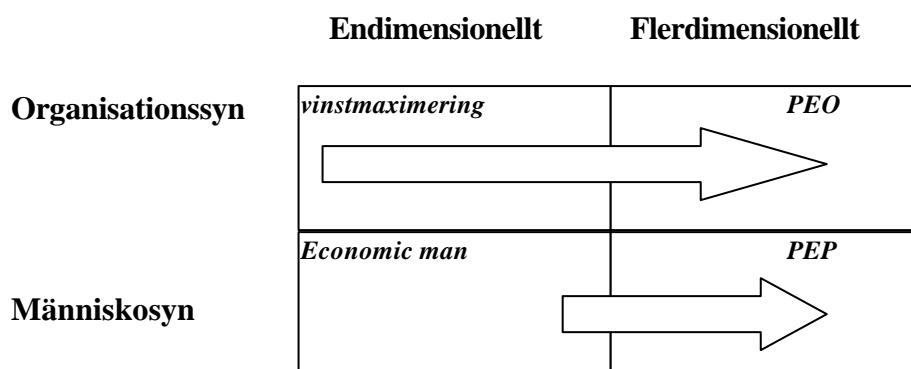
Förändringen inom företagen sker inte i samma takt som i samhället utan förändringen kommer i efterhand när kraven från samhället blir så stora att företagen inte har något annat val än att följa efter. Den förändring som vi kan se idag är att många stora multinationella företag tar sitt ansvar i de länder där de verkar. I dag arbetar företag ofta i nätverk där de sociala, ekonomiska och ekologiska aspekterna blir allt mer invecklade och svårhanterliga. Därför är det viktigt för företagen att ta ansvar för den hållbara utvecklingen i samhället.

Begreppet hållbar utveckling fick sin betydelse i Brundtlandkommissionen och har sedan dess fått vissa stora företag att, inte bara följa i marknadens spår för att dra nytta av de fördelar den förbättrade image innebär, utan att gå ett steg längre och ta ett större ansvar än vad som i realiteten krävs. För att kunna ta ett sådant steg krävs det inte bara en vision om en bättre image och större marknadsandelar utan även en stark drivkraft i ett engagemang och ett personligt ställningstagande från anställda och ledningsnivå. Ett exempel på ett sådant personligt engagemang är ABB: s f.d. VD Göran Lindahl som var med och initierade FN: s Global Compactinitiativ. Hans arbete var starten för ABB: s ställningstagande inom den hållbara utvecklingen. Sedan 1992 har bolaget haft ett fungerande miljöarbete och idag är 97 procent av deras anläggningar miljöcertifierade enligt ISO 14001. Dock kan man ifrågasätta ett certifiering enligt ISO 14001 eftersom den inte säger någonting om den faktiska miljöpåverkan utan återger bara organisationens miljöarbete.

Självklart fanns det flera olika orsaker till att Göran Lindahl ansåg det lämpligt att inleda ett arbete för hållbar utveckling inom ABB. Det fanns ekonomiska, ekologiska och sociala fördelar med detta arbete som inte kunde ignoreras. Men en av anledningarna till att ABB ville vara med och driva ett socialt arbete var att man ansåg sig kunna öka samhällets förståelse för de positiva effekter som en globalisering av näringslivet kunde bistå med. I och med en stor spridning på sin verksamhet kunde man komma nära sin marknad och skapa fördelar på den lokala marknaden; i samhället och för individerna som är beroende av den. Det innebär långsiktiga fördelarna som att skapa ett förtroende bland sina medarbetare, sina leverantörer och kunder.

Ett annat exempel är Ericsson som sedan tidigt 1990-tal har ett omfattande miljöarbete och certifierat hela sin verksamhet enligt ISO 14001. Sedan ett år tillbaka är Ericsson medlemmar i Global Compact och har inlett ett socialt arbete som man kallar för Corporate **Citizenship**. Detta arbete kan delas in i två delar; Dels hur Ericsson agerar i sin egen verksamhet och dels det sociala engagemang som ligger utanför deras traditionella affärsområde, det vill säga humansponsringen. Exempel på Ericssons humansponsring är deras bidrag med kommunikationsutrustning till olika humana katastrofer som jordbävningar och krigssituationer.

Förändringen inom företagens ideologi har alltså gått från att vara strikt vinstmaximerande till att arbeta för en hållbar utveckling. Inom ABB är denna förändring uppenbar, åtminstone på det teoretiska planet. Man har haft ett omfattande miljöarbete de senaste nio åren och ett arbete för hållbar utveckling som innefattar ett socialt ansvarstagande det senaste året. Det står klart att det skett en ideologisk förändring då man insett vikten av att ta ett socialt ansvar i de länder de verkar. Synen på organisationen och de individer som jobbar där har därmed förändrats.

Figur 4: Analysmatris
Källa: Egen bearbetning

Här ovan har jag gjort en schematisk bild som visar hur jag tolkar utvecklingen inom ABB. Man har kommit långt när det gäller synen på människan och organisationen på det teoretiska planet. ABB: syn på organisationen är på sätt och vis ganska traditionell. Som de flesta andra företag vill man helst ge sina aktieägare största möjliga avkastning och vinstmaximera utifrån de förutsättningar som finns. När man väljer att medverka i ett projekt är den första frågan om det finns någon ekonomisk vinst. Men då man tar stor hänsyn till de icke-monetära aspekterna genom deras miljöpolicy, sociala policy och internationella arbete för hållbar utveckling och socialt ansvarstagande har organisationssynen stora drag av Söderbaums Political Economic Organisation. Likaså har synen på människan förändrats från Economic Man till en Political Economic Person. Enligt Söderbaums definition är en Political Economic Person en ansvarstagande med mänskliga drag som empatisk förmåga samt etiskt och moraliskt ansvarstagande. Människosynen inom ABB är vidare än för ett vinstmaximerande företag då en individ är en aktör som kan påverka sin organisation med det ansvar denne blivit tilldelad. Istället för att gömma ideologiska, etiska och ansvarskännande aspekter lyfts dessa fram och diskuteras. Organisationen ses som ett kollektiv av individer som kan sägas vara Political Economic Persons som delar organisationens ideologiska orientering och värderingar. De pilotprojekt som genomförts i sju olika länder över hela världen och initiativet inom Global Compact visar att arbetet för en hållbar utveckling även i realiteten kan vara på rätt väg, men än finns det mycket att göra och det kommer att ta tid innan utvecklingen implementeras på bolagsnivå och når ut till samhället och näringslivet i sin helhet.

En fråga som jag ställt mig under arbetet är hur förhållandet mellan retorik och handling ser ut i ABB. Retoriken definieras av det som sägs och handling definieras av vad man faktiskt gör. ABB: s rapport för hållbar utveckling har en imponerande retorik och man talar med stora ord i sin rapport om hållbar utveckling och om hur företagets sociala arbete ser ut över hela världen. Men hur ser handlingen ut? Implementeras dessa stora ord på lokal nivå i den utsträckning som jag som läsare får intryck av, eller existerar företagets hållbara utveckling endast på papperet? Denna fråga kommer jag att föra vidare och jag hoppas att en empirisk studie genomförs i framtiden för att utröna huruvida ABB:s retorik har omvandlats till handling på lokal nivå.

7 Slutsatser

---

*”The line it is drawn, the curse it is cast
The slow one now will later be fast
As the present now will later be past
The order is rapidly fading
And the first one now will later be last
For the times they are a-changin’ “*
Robert Allen Zimmerman, 1964

Betydelsen av begreppet ideologi har förändrats kraftigt under seklerna. Ideologibegreppets betydelse för företagen har gått samma väg och den ideologiska inställningen har förändrats i takt med samhällets förändringar, från att uteslutande vara vinstmaximerande till att i dag mer och mer arbeta mot en hållbar utveckling. Den här förändringen kommer att fortsätta men först efter påtryckningar från olika intresseorganisationer, samhället och ledande företag.

ABB och Ericsson är två svenska multinationella företag med intressen i ett hundratal länder som genomgått stora förändringar i sitt sätt att förhålla sig till sin omvärld. Ett socialt ansvarstagande och miljöhänsyn har blivit viktiga aspekter i företagens affärsstrategi och det anses i dag nödvändigt för att få en humanare och grönare image och kunna behålla sina marknadsandelar. Det som individer (konsumenter/anställda) börjar finna attraktivt hos ett företag är dess inställning till sina medarbetare, en mer human image och en etisk profil. Det är kriterier som mänskliga rättigheter, ärlighet och samhällsansvar, god personalpolicy och miljöhänsyn, inte bara i hemlandet utan också i andra länder där verksamheten finns. ABB har genomgått en klar ideologisk förändring i den mening att man arbetar för en hållbar utveckling som innefattar ett socialt ansvar gentemot sina anställda, sina leverantörer och kunder och den övriga omvärlden. Detta är väldigt tydligt i ABB:s retorik, dvs. i teorin, men hur det ser ut i praktiken, på bolagsnivå, låter jag vara osagt då det är en studie för sig. Synen på människan och den egna organisationen har genomgått en tydlig förändring mot de teoretiska modellerna Political Economic Person/Organisation, också detta på det teoretiska retoriska planet. Slutligen påstår jag att det är nödvändigt med en ideologisk förändring i företagen för att nå en hållbar utveckling, då en hållbar utveckling innefattar socialt ansvar och hänsynstagande till mänskliga rättigheter. Det holistiska perspektivet saknas ofta idag i näringslivet och inom politiken. De sociala frågorna blir inte omnämnda i debatten om hållbara utveckling och vi måste alla ta vår del av ansvaret för att vi ska kunna leda utvecklingen åt samma håll.

7.1 Avslutande kommentarer

Vårt samhälle styrs av individer med en önskan att få vara fria att göra vad dom vill, men vår strävan mot individualism och ett liberalt samhälle har gjort det möjligt, och befogat, att ifrågasätta varandras värderingar och normer. Forskningen idag inriktar sig mot beteendevetenskap och utveckling av olika analysverktyg och intresset riktar sig främst mot de ideologiska förändringarna, dvs. hur och varför vårt sätt att tänka och värdera förändras. Vårt samhälle blir alltmer komplext, informationsflödet är övermäktigt och miljösituationen är ohållbar. Vad som krävs idag är en radikal förändring av vårt sätt att värdera vår omgivning.

Litteratur- och källförteckning

Ball, Terrance & Dagger, Richard; 1999, *Political Ideologies and The Democratic Ideal*, Longman, Arizona

Eklund, Klas, 1997, *Vår ekonomi*, Prisma, Stockholm

Eriksson, Lars Torsten & Wiedersheim-Paul, Finn, 1997, *Att utreda, forska och rapportera*, Liber Ekonomi, Malmö

Gilje, Nils & Grimen, Harald; 1992, *Samhällsvetenskapernas förutsättningar*, Bokförlaget Daidalos AB, Göteborg

Hellevik, Ottar, 1977, *Forskningsmetoder i sociologi och statsvetenskap*, Bokförlaget Natur och kultur, Borås

Hållbar utveckling, 2000, ABB: s årsredovisning *Hållbar utveckling*

Koskinen, Lennart; 1999, *Etik, ekonomi och företagets själ – Kan hög moral och god ekonomi förenas?*, Prisma, Stockholm

Larsson, Reidar; 1997, *Politiska ideologier I vår tid*, Studentlitteratur, Lund

Peattie, Ken; 1995, *Environmental marketing management- meeting the green challenge*, Pitman Publishing, London, UK

Pålsson Syll, Lars, 1998, *De ekonomiska teoriernas historia*, Studentlitteratur, Lund

Starrin, Bengt, et.al, 1991, *Från upptäckt till presentation – om kvalitativ metod och teorigenerering på empirisk grund*, Studentlitteratur, Lund

Statens Offentliga Utredningar, 2000, *Långtidsutredningen 1999/2000*, Finansdepartementet, Stockholm

Svenning, Conny, 1997, *Metodboken*, Lorentz förlag, Lund

Svenska Akademiens ordlista över svenska språket, 1986, Norstedts Förlag, Stockholm

Söderbaum, Peter; 1993, *Ekologisk ekonomi – miljö och utveckling I ny belysning*, Studentlitteratur, Lund

Söderbaum, Peter; 2000, *Ecological economics – A political economics approach to environment and development*, Earthscan, London, UK

Thurén, Torsten 1999, *Vetenskapsteori för nybörjare*, Malmö, Liber AB

Internet

ABB, 2001-05-21, www.abb.se

Ericsson, 2001-05-04, <http://www.ericsson.com/about/compfacts/employees.shtml>

Ericssons miljörapport, 2000, 2001-05-21, <http://www.ericsson.se>

Fair Trade Center, 2001-05-04, <http://www.fairtradecenter.a.se/ftc.html>

Global Compact, 2001-04-04 a, www.unglobalcompact.org/gc/UNWeb.nsf

Global Compact, 2001-04-04 b
<http://www.unglobalcompact.org/gc/unweb.nsf/webprintview/questions.htm>

Nationalencyklopedin, 2001-05-02 http://www.ne.se/jsp/search/article.jsp?i_art_id=209877

Regeringskansliet, Hållbar utveckling, 2001-05-19, <http://www.miljo.regeringen.se/hut>

SAI, SA8000, 2001-04-18, www.sa8000.org/global_compact.htm

SAI, 2001-04-19, www.cepaa.org/certification.htm

Uppsatser

Remneland, Björn (1999), *Business Ethics as a Strategic Choice*, Master Thesis, Handelshögskolan, Göteborg

Badman Daniel & Ivenmyr Daniel, 1999, *Företagsetik*, C-uppsats, Institutionen för Ekonomi och Informatik, Mälardalens Högskola, Västerås

Intervju

Wisén-Persson, Gunnel, Land Environmental Controller, ABB Corporate Research, 2001-05-17

Artiklar

Dagens Industri, *Står vi inför en företagsetisk förändring?* Ledaren, 2001-02-12

Personliga meddelanden

Fair Trade Center, Kristina Bjurling, legio tillfällen

Referenslitteratur:

Brytting, Tomas; 1998, *Företagsetik*, Liber ekonomi, Malmö

Etzioni, Amitai; 1988, *The Moral Dimension – toward a new economics*, The Free Press, New York, USA

Welford, Richard; 1997, *Hijacking Environmentalism – corporate responses to sustainable development*, Earthscan Publications Ltd, London, UK

Schwartz, Birgitta; 1997, *Det miljöanpassade företaget – strategiska uppträdanden på den institutionella scenen*, Nerenius&Santérus förlag, Stockholm

Strannegård, Lars; 1998, *Green Ideas in Business*, BAS Publischer, Göteborg